

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Gedenkboek Frans Claes

Claes, Frans

Antwerpen, 1932

Dr. Jan Denucé, Voorwoord

[urn:nbn:de:hbz:466:1-75565](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-75565)

VOORWOORD

Dit *Gedenkboek*, opgedragen aan Frans Claes, weze dus een openbaring — en een daad van vrome erkentelijkheid: een openbaring voor hen die het Museum « de Gulden Spoor » niet kenden, een uiting van dankbaarheid van wege de tallooze vrienden van Frans Claes die steeds in zijn prachthuis een éénig geschikt lokaal vonden voor hun kunst- en archeologische of wetenschappelijke of menschlievende bijeenkomsten.

Iets over het leven van Frans Claes? Weinigen weten, wanneer ze met den eenvoudigen, gezelligen Conservator van onze officieele Musea Steen en Vleeschhuis spreken, wat een leven van noesten, onverdroten arbeid hij achter den rug heeft. Hij werd geboren in 1860, in de Lange Nieuwstraat, de patriciërswijk van het oude handeldrijvende Antwerpen — en toch dicht bij de vroegere wallen of vestingen. Hier kwam hij, als nieuwsgierige bengel, ingeboren verzamelaar, amper zes jaar oud, zeldzame schelpen rapen — die thans in het Natuurkundig Museum van Brussel tentoongesteld liggen. Onze geleerde vriend, Professor Mac Leod, schimpte niet zonder reden op de Antwerpenaars die op hun linker Scheldeoever, in het zand, schatten aan schelpen onberoerd laten liggen.

's Zomers trok Frans van af zijn 10de jaar naar Eeckeren om met den kruisboog te zien en leeren schieten. Hier deed hij de passie op voor het collectionneeren van oude gildevoorwerpen, de trots van zijn tegenwoordig Museum. Nog vóór hij de school, het St Ignatiusgesticht, verliet, bezaten Frans en zijn broer Vincent een verzameling van 2000 voorwerpen, over vijf kamers verdeeld. Wij stellen ons voor met wat gemengde gevoelens de ouders die overrompeling van het eerbiedwaardig huis moeten gadeslagen hebben. Opgevolde dieren, groote en kleine, vormden de kern van hun Museum. Het was de vrucht van een verbijsterend werk, nachtwerk vooral. Na het vervullen van de gewone schooltaak, begon eigenlijk voor hen het interessante werk, het in onze oogen alles behalve verkwikkelijk opvullen van tijgers en valken en krokodillen, in een soort « morgue » van onzen Dierentuin.

Van af 1878 komen de eerste voorwerpen van blijvend archeologisch belang in huis, namelijk het beroemde Japaansche harnas, nu in de verzameling van Vincent Claes, helmen en hellebaarden, nu in de St Joriszaal. Eigenlijk waren die Oostersche en andere zaken te danken aan een Antwerpsche personaliteit die in zijn volgend leven een onbetwistbaren invloed op Frans zou uitoefenen, Henri Melges. Ik hoop dat onze hooggeachte vriend zijn herinneringen aan de Melges eens te boek zal stellen. Hij is inderdaad, tot op 't einde toe, de eenige vertrouweling gebleven van die uitzinnige, pathologische verschijning in de rijke Antwerpsche verzamelaarswereld. Bij een Henri Melges ging een buitengewoon kennerstalent gepaard met een waanzinnige levensopvatting,

2. CHRISTOFFELZAAL IN HET MUSEUM "DE CUIDEN SPOOR."

komisch en tragisch tegelijk. De ongelooflijk rijke collecties werden door de gebroeders Claes voorbeeldig geïnventarieerd in latere jaren; — de lijvige catalogus is een model in 't vak gebleven.

Een andere intieme vriend die Frans in zijn opzoekingen krachtig aanmoedigde, is Edward Jonckheere geweest, van af de jaren 1876, en onlangs overleden als conservator van het Gruuthuse te Brugge.

Het jaar 1880 is een nieuwe datum in de wordingsgeschiedenis van het Museum Claes. Dit jaar kocht Frans, van boeren van Brecht, waarmede hij in den trein naar Brussel had kennis gemaakt, zijn schoonsten kruisboog, *zonder hem gezien te hebben*. Nu nog is dit toevalskoopje het schoonste sieraad van zijn onovertroffen verzameling gilderelikwieën.

De groote stoot kwam echter in de jaren 1884-85. Voor het leggen der nieuwe Scheldekaaien werden toen buitengewone baggerwerken in den ouden stroom uitgevoerd. Hieruit kwamen de wonderbare voorwerpen te voorschijn die, uit wetenschappelijk oogpunt, den roem uitmaken van het Museum « de Gulden Spoor ». Frans heeft persoonlijk in een bijzonder album, de meeste, interessantste specimens afgeteekend, als gefotografieerd, in natuurgroote: de volledigste collectie Vlaamsche dolken, meest van de 15e eeuw; degens van af de 13e eeuw; niet minder dan 14 goedendags; een 300-tal messen van af het jaar 1200, wapenhamers, stijfbeugels, ringen, Vlaamsche borden, speelgoed — waarvan de vrienden in de volgende bladzijden de uitzonderlijke waarde laten uitschijnen.

Het practisch leven — de strijd om het bestaan met andere woorden, eischte echter wat anders dan het collectionneeren van oudheidkundige zeldzaamheden. Na enkele leerjaren in den handel en in de bureelen van den Heer Selb, besloten Frans en Vincent voor eigen rekening een kantoor op te richten. Van 1 Februari 1885 dagteekent de nog bestaande firma « Frères Claes », handelsvertegenwoordigers, in de Lange Nieuwstraat, nu nog in de Groote Goddaert gevestigd. Het is een van de oudste huizen van de stad, gunstig gekend in binnen- en buitenland, iets of wat origineel aandoende met zijn esthetische en archaïeke rekeningen en handelspapieren. In de Antwerpsche Wereldtentoonstelling van 1885, had de firma een speciale uitstalling en bekwam ze een zilveren medalie, de eerste van de serie eere-teekens die ze sedertdien in ontvangst had te nemen. De laatste onderscheiding is Frans' verheffing geweest tot Officier van de Orde van Leopold II in 1931, zonder twijfel verleend ook voor zijn buitengewone medewerking aan de tentoonstelling van Oude Vlaamsche Kunst verleden jaar.

Met het huwelijk van de twee gebroeders, rond ditzelfde jaar 1885, werd de oorspronkelijke reeds zeer aanzienlijke verzameling gesplitst: Vincent behield het porselein, het plateel en de volkenkundige voorwerpen; bij Frans bleef al het overige, ver uit het gros van de collecties.

Het kon niet anders dan dat de opvolgende woningen van Frans Claes, in de Lange Nieuwstraat, in de Ketsstraat, in de St Jozefstraat de een na de andere te klein werden voor de geweldig aangroeiende verzamelingen. Op aanraden van wijlen Mevrouw Claes, sedert 1885 de trouwe medewerkster in het zoo gevulde leven van Frans, werd in 1902 de grond gekocht voor het huidige Museum, dat gebouwd werd naar de plannen van Walter van Kuyck. In 1904 werd het Museum « de Gulden Spoor » feestelijk ingehuldigd, naar oud-Vlaamsche gewoonte, met een banket van ruim 85 man.

Het prachtige gulden boek van het Museum verhaalt, in lapidairer stijl, de verdere geschiedenis van het huis dat in de geschiedenis van het intellectueele Antwerpen zoo'n voorname rol heeft gespeeld. De eerste handteekening is die van onzen populairsten burgemeester, Jan Van Rijswijck.

Daarmede was de wordingsperiode van het Museum voorbij. Gedaan het uitputtende nachtelijke werken en de tijd van de Memorieboekjes met eigen bloed geschreven! In stiller mate, methodischer, werd het Museum uitgebouwd tot de merkwaardige verzameling die het nu is, in binnen- en buitenland bekend, bestudeerd door alle conservatoren van Europeesche musea. Frans Claes heeft in zijn eigen huis de lange ondervinding te nutte gemaakt sedert zijn jongelingsjaren opgedaan op het gebied van museum-inrichting. In 1895 was hij met zijn broeder belast geworden met de inrichting van het mooie « Salon d'honneur d'art flamand » op de wereldtentoonstelling te Bordeaux, opgeluisterd met tapijtwerken van graaf de Ramaix en pronkstukken uit de verzameling van Meyer-Van den Bergh.

In 1911 werd Frans Claes door het Antwerpsch Gemeentebestuur benoemd tot Conservator van de Musea Steen en Vleeschhuis, waarvan hij sedert 1908 secretaris en van af 1904 lid van de Commissie was. Van in de jaren 1887 was hij met baron de Vinck werkzaam geweest in het Steen en was er toen reeds spraak hem als Conservator aan te stellen.

De hierbijgaande fotos geven een beter denkbeeld van het inwendige en de verdeeling van het tegenwoordig Museum Claes dan een lange beschrijving. Van de straat gezien, vermoedt niemand welke oude weelde achter de met antieke sloten beslagen poort berust. In den ruimen tuin, onder de hooge gaanderij, liggen de voorwerpen in massa, en niettemin ordelijk geschikt. De opgaande gaanderij leidt tot de zalen van het benedenhuis, die ieder in het teeken staan van een gildenpatroon: St Christoffel, St Joris, St Sebastiaan, St Michiel. De ruimste is de St Christoffelzaal. De talloze vergaderingen die hier hebben plaats gegrepen sedert meer dan een kwart eeuw, hebben deze plaats gewijd tot een historische zaal. Met onverdroten gastvrijheid ontvingen Frans Claes en wijlen zijne gade hier allen die belang stelden in het verleden en de toekomst van zijn volk: de Comité's van de Kunst in 't Openbaar Leven, van de Conscience-betooging, van Antwerpen-Vooruit, van de Scalden, van

de Koloniale Week, vooral van de Club der XII en van den Vlaamschen Oudheidkundigen Kring, aldaar gesticht in 1910, en die er nog steeds zijn druk bezochte vergaderingen houdt, onder het voorzitterschap van Frans Claes. Niet zonder weemoed vermelden we hier de medestichters van het Antwerpsch oudheidkundig genootschap, oorspronkelijk geheeten de Vlaamsche verzamelaarskring : de heeren Gerard Portielje, Emile Dilis, Herman Mulder, Edward Janssens, Charles Hermans.

Op het verdiep is de stemmige oude kapel ingericht, de oud-bemeubelde slaapkamers, stilaan eveneens opgepropt met archeologische en ethnographische voorwerpen. Ik loop de beschrijving er van niet vooruit. De historische en algemeen cultureele waarde wordt hierna in 't speciale geschetst. Als « geheel » vormt het Museum een schepping die niet meer kan herhaald worden, omdat de tijd voor het aanleggen van dergelijke verzamelingen definitief voorbij schijnt te zijn ; ook massa-opgravingen als die waaraan « De Gulden Spoor » zijn wereldfaam te danken heeft, zullen nog bezwaarlijk voorkomen. Harmonisch heeft het Museum zich ontwikkeld, en verrijkt het zich nog dagelijks, omdat Frans Claes alleen hier de taktvolle meester is die nooit geduld heeft dat er in zijn huis « geknoeid » werd.

Een warme liefde voor eigen schoon zweeft in de atmosfeer van het machtige huis, om 't even of het gaat om de kunst, de zeden, de taal of den godsdienst van zijn vóór alles geliefde Vlaamsche gemeenschap.

JAN DENUCE

